

RAZISKOVANJE ČIGER NA HRVAŠKEM

// Jelena Kralj, prevod: Petra Vrh Vrezec in Henrik Ciglič

NAVADNA ČIGRA
(*Sterna hirundo*) z
barvnim obročkom
foto: Tomica Rubinić

Od prvih monitoringov čiger na Savi in Dravi do nameščanja satelitskih oddajnikov je preteklo že skoraj 15 let. Naš vpogled v njihovo gnezdenje in selitev se povečuje hitreje kot kdaj koli prej, hkrati s tem pa odkrivamo tudi probleme, s katerimi se spoprijemajo. Končni in najpomembnejši namen naših raziskav je zagotoviti, da bo na naših rekah vedno prostor tudi za čigre.

Prodnati otoki na Savi in Dravi so na Hrvaškem naravno gnezdišče navadne čigre (*Sterna hirundo*), ki si jih deli z veliko redkejšo in ogroženo malo čigro (*Sternula albifrons*). Ko se je leta 2004 začel monitoring ptic na Hrvaškem, so bili otoki s kolonijami čiger deležni prednostne obravnave. Tako že od omenjenega leta na Hrvaškem spremljamo celinsko populacijo čiger. Po zaslugi pridobljenih podatkov vemo, da je nizvodno od Zagreba, pri Ivanji Reki, gnezdilo kar 20 parov male čigre, na Dravi pa kakih sedem. Skupaj z njimi pa je gnezdilo, odvisno od leta in lokacije, med 30 in 80 parov navadne čigre. Toda gnezdenje na Savi je bilo pogosto neuspešno: visoke vode so poplavlale nizke prodnate otoke in odnašale gnezda z mladiči ali jajci. In ker se je to dogajalo vse pogostejše, so čigre začele iskati nadomestne življenjske prostore. Našle so jih na otokih in prodiščih, ki jih je okoli Zagreba na pretek. Pa vendar tudi ti življenjski prostori niso stalni: odvisno od višine vode se nižji otoki poplavlajo ali pa preoblikujejo v polotoke, ki so kajpak dostopni kopenskimi plenilcem in ljudem, poleg tega pa jih pogosto hitro prerastejo trave in vrbe.

Prav zato je bilo v zadnjih letih organiziranih več akcij, s katerimi smo želeli zaščititi ustrezen prostor za gnezdenje čiger. Eden izmed polotokov prodišča Rakitje je bil leta 2009 na pobudo Hrvaškega ornitološkega društva preoblikovan v otok, medtem ko je Hrvaško elektroenergetsko podjetje (HEP) leta 2014 na pobudo Bioma (hrvaški partner BirdLife) zgradilo otok na Ormoškem jezeru. Seveda pa takšne akcije niso enkratne in je za vzdrževanje

kolonij nujno potrebno redno odstranjevanje vegetacije. S sodelovanjem Zavoda za ornitologijo in Javne ustanove Zeleni prsten zagrebške občine vegetacijo na otočku prodišča Rakitje od leta 2015 redno odstranjujejo pred in po gnezdilni sezoni, da ustrezno zaščitijo prostor za gnezdenje čiger.

Da bi ugotovili, ali so čigre zveste svojim kolonijam in kam se razpršijo mladiči, ter spoznali njihove selitvene poti, je bil leta 2012 uveden program barvnega obročkanja, ki ga koordinira Zavod za ornitologijo in financirata FZOEU (Sklad za varstvo okolja in energetska učinkovitost) in Javna ustanova Zeleni prsten. Do leta 2017 je bilo tako barvno obročkanih okoli 600 čiger, ki so bile potem opažene v Sloveniji, Italiji, na Madžarskem in v Srbiji, ena pa celo v Senegalu.

MODERNE TEHNOLOGIJE

S sledilnimi napravami je mogoče dobiti še natančnejše podatke o gibanju čiger. V letih 2016 in 2017 je bilo na prodišču Rakitje označenih 20 čiger z doslej najmanjšimi in najlažjimi sledilnimi napravami – geolokatorji. Skupaj z obročkom, na katerem so pričvrščeni, imajo maso, manjšo od enega grama, kar je manj kot 1 % mase same čigre. Geolokatorji zbirajo pomembne podatke o selitvah ptic. Sestavljeni so zgolj iz nekaj majcenih delčkov, kakršne najdemo v vsakem mobilnem telefonu: natančna ura, indikator svetlobe, spomin in baterija. Že res, da so premajhni za pošiljanje podatkov satelitom, zato pa ves čas beležijo intenziteto svetlobe in štejejo sekunde. Iz njihovega celoletnega delovanja dobimo natančne čase vzhajanja in zahajanja sonca, in natančno v sredini med tema

Moderne naprave bodo pokazale, kje se čigre hranijo, zadržujejo med valjenjem jajc in skrbjo za mladiče, ali komunicirajo z različnimi kolonijami.

Navadna čigra z
GEOLOKATORJEM
foto: Tomica Rubinić

dvema podatkom je poldan. Iz teh podatkov lahko ugotovimo, kje je bila ptica, in sicer z natančnostjo približno 100–200 km. Čeprav se ta napaka na prvi pogled zdi velika, pa takrat, ko oddaljenost 200 km preslikamo na zemljevid, ki prikazuje Evropo in Afriko, kjer te ptice prezimujejo, vidimo, da je ta napaka pravzaprav zanemarljivo majhna.

MALA ČIGRA
(*Sternula albifrons*)
foto: Davor Krnjeta

Nova spoznanja o populacijah čiger Hrvaške in Slovenije nam bodo omogočila načrtovanje konkretnih akcij ohranjanja narave.

JELENA KRALJ je vodja Zavoda za ornitologijo pri HAZU, kjer dela več kot 25 let. V tem obdobju se je ukvarjala s preučevanjem gozdnih ptic, ptic mokrišč in odprtih življenjskih okolij ter biologijo in ekologijo več različnih ptičjih vrst. Še posebej pa jo zanimajo raziskave selitve ptic.

Doslej nam je uspelo dobiti podatke le z nekaterih geolokatorjev, vendar nam ti sporočajo, da se naše čigre selijo prek vzhodnega Sredozemlja in vzdolž vzhodne afriške obale ter prezimijo na jugu Afrike. Poleg tega, da so nam odkrili premike čiger, so nam tudi omogočili, da od daleč »vohunimo«, kako se vedejo. Vemo namreč, kje se najraje hranijo, da med selitvijo pogosto prespijo na morski gladini ali pa da se na prezimovališčih v najhujši vročini sredi dneva pozibavajo na valovih. Kako lahko vse to vemo? Ta naprava namreč vsakih šest sekund beleži podatke, pa naj bo v morju ali ne, in jih shrani povzemajoče za vsakih pet minut. Če je številka visoka, pomeni, da je ptica ležala na vodi, srednje vrednosti pomenijo, da se je hranila med potapljanjem v vodi, medtem ko ničla pomeni, da je bila na suhem ali pa da je letela.

INTERREG PROJEKT ČIGRA

Seveda pa znanstvena radovednost nikoli ne ugasne, vprašanj o selitvah čiger, na katera nam

ne morejo odgovoriti ne obročki ne geolokatorski podatki, pa je še zelo veliko. Poleg tega so stalne akcije vzdrževanja gnezdišč za čigre zahtevne, dolgoročneje rešitve pa pogosto drage in tudi organizacijsko težke. Glede na to, da se tako na Hrvaškem kot v Sloveniji ubadamo s podobnimi problemi, smo skupaj spravili v tek Interreg projekt ČIGRA, v okviru katerega potekajo večje akcije vzdrževanja življenjskih prostorov: obnova umetnih otokov, preprečevanje njihovega zaraščanja, postavljanje električnih pastirjev za obrambo pred vidrami. Poleg teh konkretnih akcij in številnih komunikacijskih dejavnosti, kot na primer postavljanje informacijskih tabel, snemanje filmov in organiziranje izobraževalnih predavanj, smo v projektu zagotovili tudi sredstva za nadaljnje raziskovanje selitev in povezovanja populacij teh ptic. Z lahкими GPS-napravami, s katerih prek UHF radijske antene zbiramo nadvse natančne podatke o položajih čiger, je opremljenih 33 ptic. Te naprave bodo pokazale, kje se čigre hranijo, opozarjale na pomen posameznih lokacij ali okolij, dale jasno sliko o zadrževanju ptic v koloniji med valjenjem jajc in skrbjo za mladiče, hkrati pa tudi pokazale, ali čigre komunicirajo z različnimi kolonijami in do kakšne mere. Natančnejše podatke o preteklih in današnjih povezavah med čigrami iz različnih kolonij na Hrvaškem in v Sloveniji bomo dobili z genetskimi analizami krvnih vzorcev. Nova spoznanja o populacijah čiger Hrvaške in Slovenije in življenjskih prostorih, ki so tako pomembni zanje, nam bodo omogočila načrtovanje konkretnih akcij ohranjanja narave, ki bodo v prihodnosti, vsaj upamo tako, čigram zagotavljale varna območja za vzgajanje novih generacij.

Otoček prodišča Rakitje, na katerem živi kolonija čiger.

foto: Tomica Rubinić

